

gardističnih dosežkov s teoretičnim vatlom« previden, kajti »preden ni opravljeno temeljito idejnoestetsko in izpovedno vrednotenje vseh obstoječih opusov je (tako merjenje) prenatrpanost in diskvalifikacija vseh resnih umniških prizadevanj.« Od tu se Snoj podaja v reminiscence o različnem dojetanju iste poezije pri različnih vrstah bralcev, o prvih (lastnih) pesniških izkušnjah na javnih nastopih — v generacijskih vzporednicah in mimobežnostih; v dvajsetletnem iskanju »doma za svojega duha«. Polemika s Pibernikom o avantgardi in medsebojnih »nasprotjih« je ob retrospektivnem posegu v povojna leta dokumentarno vznemirljivo pričevanje o Snojevem otroštvu in socialni slojevitosti slovenske družbe. In naposled je pred nami še dopisovanje s Sašo Vegri. Zanimivo (in vse bolj aktualno) problematiko odpira: nestrpnost in zanikovanje sočasno obstoječih profilov«, medsebojne kulturne diskriminacije in obračunavanja. Nasploh je naša avtorica ena izmed (pre)redkih pesnikov v Pibernikovi knjigi, ki razmišlja o literaturi in pesništvu na nivoju njune socializacije, »specifičnosti v zaznavanju in zaznavanju človeka«, »komunikacije zunaj izmenjave običajnega izmenjavanja besed«, kjer se kaže umetnost kot »elegantna miselna akcija človeka...«, o poeziji kot »zapisu, ki iz najrazličnejšega besednega materiala zgradi miselnoasociativno prostornino, ki se v njej že dolgo nahajam, a se je šele prek zapisa dokončno zavem«.

Teh nekaj bolj ali manj jedrnatih povzetkov in opisov v povsem adekvatni obliki ne eksplicira vseh misli šestnajstih slovenskih pesnikov in njihovih dvogovorov s Francetom Pibernikom. Izhodiščna vprašanja kot pobude so večinoma opredeljevala horizont pričakovanih odgovorov; izhajala so iz pesniških del, njihove specifičnosti in tudi širšega literarnega konteksta. Žal pa so se (v celoti) premalo dotikala še ene — družbene relacije; zadnje v triadi avtor-

sporočilo-sprejemnik. Te komponente je v knjigi premalo (zato dobi bralec vtis o izrednem solipsizmu slovenskih pesnikov); na dan prihaja bolj iz vzgibov osebne prizadetosti kot posledica analiz in čistega (neobremenjenega) razmišljanja. Tu je, po našem mnenju, knjiga izgubila še dodatni dokumentarni mik, ki ga v celoti sicer nesporno ima. Marsikateri podatek, misel, analiza je tehtna in dorečena; nobene ohlapnosti ni, bi lahko rekli, lahkotnosti, omalovaževanja; nasprotno, celo v »konfliktih« angažirano sodelovanje daje spodbudo za nadaljnje delo.

MILAN DEKLEVA, DOPISOVANJA

Druga pesniška zbirka, *Dopisovanja**, Milana Dekleve, potem ko je leta 1971 izdal edino pesniško zbirko značilne japonske haiku poezije Mushi Mushi, aktualizira eno samo in večno temo poezije-ljubezen. Dopisovanja so notranji dialog med ljubimcema, kajpada ne epistolarni, čeprav je v posameznih tekstih vsebinski nastavek blizu pisemskega komuniciranja, so medsebojno sporočanje v zavezujočem odnosu in o njem; od tod izmenjava moške in ženske perspektive, tipike moške in ženske narave in njihovih čutno-čustvenih prepletanj, kot odzvanjajo na nivoju pesniškega jezika. Od tu Deklevova skrb za jezik kot najbolj ustrezeni in najbolj občutljivejši instrument opisa ljubezenskega dvogovora med moškim in žensko, ali kot pravi pesnik: »Kako bi s tvojim telesom vadil jezik. Da bi verz s pravim imenom naslavljal stvari, ne v samoto tvojega staranja, marveč v brezbriznost bivanja...« ali pa »To ni ljubezenska pesem: ni posvečena, in ali veš, kako beseda ljubi? Slečena zlu in dobroti leži v komaj zgrajenem domu.«

* Milan Dekleva, *Dopisovanja*, DZS Ljubljana 1978, opremila Meta Šubic, fotografije Žare Veselič

Dopisovanja Milana Dekleva razpadajo v ljubezenskem dialogu na moški in ženski pol, na dvoje antagonističnih, a medsebojno zavezujočih se perspektiv. Ženska, neposrednejša v svojem izživajočem vabljenju: »Ne vem, kaj bi hotel s pisanjem, v mnogih trenutkih sem ti dokazovala premoč stvari, ekstazo podobe, prekipele z njihovim mesom; nemogoče se je umakniti poljnju: pošumevanje, vetrovanje gozda nima nič z jezikom papirja: niti otrok, ki rase ob fižolu, niti obletnice in praznovanja družin, ki zaklepajo gostilno. Mogoče sem te žigosala v molk... in si galerija moje navezanosti...« ali »Privlači naju ista nestrpnost, vendar v drugih pokrajinah, prijatelj. Nevihta z vsem nebeškim ropotom poganja škripčevje mojih misli. Ti pišeš. Udomačen si, prijazen in sprijaznjen. Zato ves divji ko te prime, drezajoč v dokaze prisostvovanja, ko da lahko presahneš v sebi in si drugod. In moja pot: razumevanje, ni morda težnja?...« V vseh svojih izpovedih, grafično ločenih na svoje strani, oblikovno enokitičnih, v primerjavi z moškimi po štirimi dvovrstičnicami (ločitev ni dosledna), ostaja obvladovalka »nomadske selitve besed«; z refleksijami o odnosu, skrbnim miselnim nadzorom sicer odkritega predavanja, daje kljub metaforični nadgradnji vtis zanesljivejšega, samozavestnejšega, močnejšega, moškega obvladočega partnerja. Ženski pol v Dopisovanjih ni preobložen niti z metaforično in simbolno alegoriko, niti ni v izpovednih navezovanjih odnosov z moškim preprostih poenostavljanj, ki bi se zatekla po pomoč k deklarativnosti. Težnja k ravnovesju estetske in izpovedne funkcije poezije dobiva v Dopisovanjih ubrano razmerje.

Moški pol Deklevovih Dopisovanj jemlje simboliko kot neke vrste ilustracijo, vendar ne v pejorativnem pomenu, prej v pomenu primerjave, doživljanja ljubezenskih vezi z žensko širše, iz samostojnih podob iz narave in celo pri-

spodobnih opisov (zgodb — npr. o »sinovih vode«). Njegova vsebinska teža je zlasti porazdeljena v niansah elementarnih izsekov iz dogajanj v naravi-zemlji, rastlinju, živalstvu. Ti se v vseh verzih prepletajo z nagovori ženskemu polu, zdaj neposredno, zdaj v prisposodbi. Posamezne podobe v štirih dvovrstičnicah nimajo enotnega vsebinskega in logičnega razvojnega loka; nasprotno, postavljene so druga ob drugo; iz splošnosti prehajajo v konkretno, antropocentrično; iz prisposodbe iz narave v metaforo ljubezenskega razmerja: »Nihati kakor graditelji morja in risarji obrežij, ki se potikajo med koreninami mravljišč, pripravljeni streči lastniku dežja. / Ne le, da si bila gola večja kot senik, s slezavo hrapavostjo hlevskih sten, bila si tenek pisk, ki dviga vlago v gobce srnjadi.«

Izmenična moška in ženska perspektiva v »nomadskem dopisovanju« nima neposredne dialoške funkcije, vsaj ne v celoti in v eksplicitni obliki vzročno-posledičnih zvez. Preveč je v Dopisovanih alegorične panerotike, brez razvidnih družbenih in moralnih okvirov ljubezenske teme, pravzaprav se ljubezenski odnos dogaja zunaj njiju, v odnosu simbolov: »Gradbišče sonetov, zdravilišče duš, ki so izbrale led in trstiko drsečega bistvovanja, polni žepi okroglih avantur in fantovščine. Gotovost biti, kakor nedelje. Votkaste tehtnice nosilnih grozdov, ki se jim pritika pomen izumiteljev, klinopiscev in navadnih očetov. Grašnato jedro naslonjala tvojih ramen, opečna graditeljica črk v prisposodbi vedeževalcev, ki se ne utrudijo težnosti tolažništva. Gotovo si že bila, v eni svojih preoblek, povzdigovalka srečnega dvomljivca, šepetajočega tvojim prsim zanke erotičnih umetnij.«

Ljubezenska dopisovanja med moškim in žensko tudi ne zasledujejo odnosa v njegovi razvojni liniji, od začetka do mnogovrstnih pojavnih različic, nihanj, stopnjevanj; slej ko prej je Deklevova ljubezen »selitev besed«, pa če-

prav se ob koncu zbirke pojavlja refleksija ljubezenske odtujitve: »Jasno sem začutil stisko in skrivnost najinega prijateljevanja, tvojo dvojnost v meni, skupnost lahkovernega prepevanja popevk« ali »Je ljubljenje sortna virtuoznost čutov, ki gravitirajo k uglašeni misli?«

Marijan Zlobec

SKUŠNJAVA TRAGIČNE USODE

Tarasa Kermaunerja delo »Besede in dogodek« ne sodi v nobeno zvrst razumske ustvarjalnosti in se sploh upira kodificiranju kakršnegakoli pojava duševne in duhovne sile. Seveda so možne oznake: gre za obravnavanje slovenske dramatike, gre za predstavitev njene tragiške naravnosti, izkrivljenosti groteske ter igre v ogledalu slovenske družbe in golih dogodkov brez posebnih lastnosti in smisla; gre za razlago del v avtorjevem razumevanju in za logične, a empirične zaključke; in podobno. Nekaj otipljivega vsekakor moramo najti, saj ne gre za nič, ampak za dejstva, ki tvorijo knjigo. Vse te in podobne oznake pomanjšujejo pomen in vrednost Kermaunerjevega pisanja in ne morejo služiti pravilni oceni, marveč zgolj tipizirajo lastnosti ter jih katalogizirajo po obči statistiki meril, vrednot in drugih adekvatnosti zrenja na svet. Avtor se na mnogih mestih izreka zoper takšne sodbe in jih tudi sam ne uporablja. Če ga torej hočemo razumeti, se moramo pustiti zavesti toku njegove pripovedi, misli in zaključkov, se pustiti pretresti njegovim besedam brez vnaprejšnjih mnenj in se nato »opijanjeni« od vtisa, ki ga naredijo na našo zavest, »iztreznimo« v razsojanju njegove izpovedi ali morebitnega pogleda na svet. Ne preostane nam nič drugega, kot da beremo notranje dejavni in ne mislimo kritike, marveč snujemo

mišljenje, osveščanje in predstavljanje z lastnim odnosom do dram in življenja ali do same življenjske dramatičnosti. Kajti v vsakem trenutku kritičnosti se ohlajata naša somišljenost in sočutje z avtorjevimi izkušnjami; tečemo po nekem drugem, tujem toku pozornosti in oblikujemo nekaj drugega, kar Taras Kermauner sploh ni mislil in ni zapisal v knjigi, marveč je zgolj v naši glavi. Z voljo po kritiki beremo le v luči osebnih miselnih tvorb, ne pa organizma tvorjenja misli, ki mu pisec v knjigi pušča sledove.

Takšno empirično branje je zelo težavno in za intelektualno izobraženega človeka nenehno boleča odpoved svojih privajenih ali osvojenih naziranj. V to subtilno intelektualno bolečino je vpeto Kermaunerjevo razpravljanje, ki skuša tudi sam tako brati literaturo in svet in pisati.

Na straneh te knjige se odpremo vsem dramskim delom ne glede na njihovo estetsko vrednost ali slogovno uvrstitev. Pisec sicer razlaga tudi svoja osebna nagnjenja, ki so drugačna kot v preteklosti in ki doživljajo poglobitev in razvoj, vendar ga njegovo spreobrnjenje ne zapelje v obsodbo ali podcenjevanje del, ki jim ni več goreče naklonjen. Zanj je pomembno, da je *priča življenja in sveta*, ki ga kažejo obravnavana dramska besedila in druga dela domače in svetovne književnosti, in da svoje pričevanje poimenuje s pojavo za identiteto, razumnost in skušnjo žrtvujočega se Tarasa Kermaunerja. Nobena dolžnost kakemu nazoru, estetskemu prepričevanju, filozofiji ali znanosti ga ne zavezuje razen zvestoba samemu sebi, ki skuša enako doumevati vse. Ni mu torej dovolj individualni jaz, ki se ostro loči od drugih po kaki izraziti samosvojesti, marveč človeškosti, ki se bolj ali manj intenzivno, bolj ali manj zrela razodeva v vsakem živem bitju človeštva.

Ta odprtost povzročča fenomenalnost občosti Kermaunerjevega jezika, saj z

* Ob knjigi Tarasa Kermaunerja »Besede in dogodek«, Slovenska matica